

МАЊИ ПРИЛОЗИ

НЕНАД ЈОВИЋ*

UDC 526.8

ЗАШТИТА АУТОРСКИХ ПРАВА У КАРТОГРАФИЈИ

Заштита ауторских права у области картографије је у непосредној вези са неформираним већинском научно-теоретском основом и непрецизном правном регулативом.

Бројне примере повреде ауторских права у картографији, у појединачним случајевима судске заштите, прати одсуство познавања норми и струке у делу утврђивања ауторског дела и његове повреде код вештачења.

Закон о ауторским и сродним правима („Сл.лист СРЈ”, број 24/98) у члану 2 став 2 тачка 8 прописује да се ауторским делом сматрају нарочито и „картографска дела (географске и топографске карте)”.

Писана ауторска дела (књиге, брошуре, чланци), драмска, музичка, филмска дела, дела архитектуре и др. су у свакодневном животу и позитивно-правној пракси одређена односно одредљива дела, својом дефиницијом, као оригиналне духовне творевине.

У доктринарним поставкама у нашој земљи, карта се често одређује (теоретичари се нису одважили да дају дефиницију) као умањена слика Земљине површине. Постоји и други концепт који више одговара суштинском одређењу карте, по коме је карта смањена, уопштена представа Земљине површине или космоса. Схватање карте као смањене и уопштене представе Земљине површине или космоса, представља нужну и неопходну везу за стварање духовне творевине. Лаичко схватање по коме све карте коју представљају одређену територију морају бити исте или чак идентичне и да код њихове израде нема ауторског печата, јер је то све размера, пројекција и математички приступ, оповргава уопштавање представе.

Наиме, сферна површина земље је неравна, рељефна, и немогуће је представити на карти без деформација у дужинама, угловима или површинама.

Избор различитих пројекција у корелацији са наменом карте никада не може у потпуности елиминисати деформације.

Да би се дошло до карте потребно је створити картографску основу. Фотографијама насталим коришћењем сателита, авиона или спајањем катастарских планова и свођењем на одређену размеру уз одговарајуће картографске и графичке радове, долазимо до картографске основе. Представа која се добије у форми фотографије коришћењем сателита, авиона или друге летелице такође има због многобројних разлога деформације. Спајањем катастарских планова настају деформације које доводе до толеранције и одступања у односу на реално стање ствари.

---

* Ненад Јовић, правник, Геокарта, Београд. Рад примљен 22.04.2002. г.

Код одређивања карте као уопштене представе Земљине површине, управо поступак уопштавања ствара субјективни одраз, који уз примену одређених детерминанти даје карти статус оригиналне духовне творевине а картографу статус аутора.

У поступку израде картографског оригинала, задатак картографа је да генерализацијом (одабиром елемената) и ублажавањем деформација створи картографски приказ који у највећем делу одговара траженој тематици и стању на терену.

Управо, поступак генерализације представља субјективни однос картографа према картираним елементима и његову оригиналну духовну творевину.

Линијски елементи на картама, боје, начин њиховог наносења и др. представљају субјективни одраз картографа-аутора. Не постоји идентична карта са истом тематиком коју су израдили различити аутори.

Значи, схватање да су државне границе, улице, реке и др., ту где су и да све карте морају на идентичан начин да их представе, имају само лаици који не познају поступак израде карата.

У поступку израде карте картографски оригинал заузима значајно место. Међутим, ауторско дело у картографији је готова публикација изражена у форми географске или топографске карте а не картографски оригинал који служи као база за израду карата. Картографски оригинал је фазни производ чија графичка или дигитална обрада ствара применљиву карту, чију ауторску заштиту регулише Закон о ауторским и сродним правима.

Картографска дела створена у радном односу

У поступку заштите ауторских права у области картографије, значајна је заштита носиоца ауторских права, кад је аутор запослени, који је створио ауторско дело током трајања радног односа.

У члану 92 Закона о ауторским и сродним правима утврђује се да ако је аутор створио дело током трајања радног односа извршавајући своје радне обавезе, послодавац је овлашћен да то дело објави и носилац је искључивих имовинских права на његово искоришћавање у оквиру своје регистроване делатности у року од пет година од завршетка дела, ако општим актом или уговором о раду није другачије одређено. Аутор има право на посебну накнаду зависно од ефекта искоришћавања дела, сва ауторска права и искључива имовинска права после истека рока од пет година од завршетка дела ако уговором о раду или општим актом није другачије регулисано.

Носилац ауторских права има право на накнаду материјалне и нематеријалне штете. У члану 172 став 1 тачка 5 Закона о ауторским и сродним правима је прописано да носилац ауторског права може тужбом да захтева накнаду имовинске штете док је у истом члану у ставу два прописано да аутор има право на тужбу за накнаду неимовинске штете због повреде својих моралних права. Погрешно је тумачење, да полазећи од одредби члана 172, носилац ауторског права нема право на накнаду неимовинске штете. Носилац ауторског права може да оствари своје право на неимовинску штету и применом члана 200 Закона о облигационим односима.

Специфични поступак израде карата, захтева тимски рад са великим степеном организованости. У таквој ситуацији, намеће се питање шта је ауторско дело у картографији и ко је аутор.

Постоји схватање да је ауторско дело у картографији само идејни пројект. Идејни пројект је писани акт који садржи намену, размеру, територију представљања, пројекцију, решење географског садржаја, решење спољњег изгледа и има упуство за израду карте.

Међутим, картографско ауторско дело је оригинална духовна творевина изражена у форми географске и топографске карте. Што значи да без видљиве манифестације нема картографског ауторског дела. Идејни пројект је само део или једна фаза код израде карте. Ако би аутор идејног пројекта сам створио карту-модел онда би био аутор картографског дела у целини, што је у пракси мало вероватно.

Аутор је физичко лице које је створило ауторско дело (члан 9 став 1 Закона о ауторским и сродним правима). Закон уводи термин стварања ауторског дела. Идејни пројект је као што је речено, само један сегмент у поступку стварања картографског дела. Бројни инжењери-картографи и цртачи стварају визуелни облик дела.

Ако је сходно члану 10 став 1 Закона о ауторским и сродним правима, коаутор физичко лице које је заједничким стваралачким радом са другим лицима створило дело, онда је картографско ауторско дело пример учествовања бројних коаутора у његовом стварању.

И поред јасног нормативног регулисања, у пракси због великог броја коаутора долази до спорних ситуација. Привредни субјекти морају да уреде ауторска права запослених који учествују у стварању картографског дела општим актом или уговором о раду.

За остваривање ауторског права и преношење тог права неопходна је сагласност свих коаутора (члан 10 став 3 Закона о ауторским и сродним правима). Ако се коаутори другачије не споразумеју економску корист од искоришћавања коауторског, дела деле сразмерно стварном доприносу, који је сваки дао у стварању дела. Због великог броја коаутора који учествују у стварању картографског ауторског дела, немогућност долажења до сагласности или сразмерности доприноса код стварања дела доводи до спорова. Зато је неопходно уредити ове односе општим актом или уговором о раду.

Многи правни субјекти на картографским публикацијама означавају своју фирму, као аутора картографског дела и тиме крше не само одредбе позитивних прописа него и ауторска права својих запослених.

Сходно члану 95 Закона о ауторским и сродним правима приликом коришћења дела створеног у радном односу послодавац је дужан да наведе име, псеудоним или знак аутора. Означавње аутора и накнада која зависи од ефекта искоришћавања дела чине два основна елемента ауторског статуса и у картографији.

Заштита ауторских права, аутора картографских наставних средстава

Картографска наставна средства у смислу одредби члана 5 Закона о уџбеницима и другим наставним средствима („Сл.гласник РС”, број 29/93) су атласи и карте које одобри министар просвете за употребу у основној и средњој школи. Све одредбе Закона о уџбеницима и другим наставним средствима које се односе на припремање и одобравање уџбеника примењује се и на наставна средства.

Закон о основној школи („Сл.гласник РС”, број 50/92) прописује да се у школи користе уџбеници и наставна средства које одобри министар просвете (члан 23 Закона). У члану 140 став 1 тачка 4 и став 2, одређена је прекршајна новчана казна за школу и одговорно лице у школи ако употребљавају уџбенике и наставна средства која нису одобрена.

Публикација је и географска карта, прописано је у члану 1 став 2 Закона о издавању публикација („Сл.гласник РС”, број 37/91, 53/93, 67/93, и 48/94). Издавач мора имати уредника за сваку публикацију, а на свакој публикацији се мора означити: име аутора, имена других сарадника, наслов, име преводиоца, које је издање по реду, име

уредника публикације, назив и седиште издавача и штампарије, место и година штампања, место и година штампања изворног издања када је реч о новом издању, број примерака публикације, ISBN број, на периодичним публикацијама ISSN број, ознака C (copyright) с именом носиоца ауторског права и годином првог објављивања а на географској карти и име лица које је дало стручно мишљење. У Закону о издавању публикација су предвиђене новчане казне за прекршај за правно лице и одговорно лице у њему ако на публикацији нису означени сви потребни подаци (члан 8).

Надзор над законитошћу рада издавача и других организација које издају публикације, сходно одредбама Закона о издавању публикација, врши општински орган управе надлежан за послове културе, ако посебним законом није другачије одређено.

Карте и атласи имају велики образовни, културни, војни, спортски и други значај. Свеопшта комерцијализација доводи до одступања код картографских публикација и то како у делу поштовања закона, тако и у стручном и техничком погледу. Бројни издавачи, у намери да брзо дођу до новца, без потребних законских предпоставки, приступају крајње нестручном копирању карата и њиховом штампању.

Солидна позитивна правна основа нема одговарајући рефлекс у пракси. Беспарица и други социјални разлози више нису оправдање за непримењивање закона.

Карта је потврда историје, порекла, цивилизације, карта је средство за оријентацију и сазнање о простору око нас. Погрешна карта је и погрешна представа и погрешно сазнање. Тачну карту могу да израде и штампају само привредни субјекти који поштују норме.

Органи надзора у школама и ван њих као да не постоје, па је тиме још више поспешена злоупотреба и повреда ауторских права.

Карта је публикација са временском актуелношћу, чија употреба у погрешно време може изазвати штетне последице, пре свега у образовању.

Простори на којима живимо су пуни динамичних појава које на посредан начин делују и на картографију.

Привредни субјекти, у трци за новцем, врло често скенирају, копирају и др. неактуелне карте и продају их школској деци. чињеница је, да и наставници некад подстичу куповину карата које не задовољавају законом прописане услове из њима знаних разлога.

Активности надлежних органа надзора, на превентивном деловању а тиме и спречавању повреде позитивних прописа, су полазна основа за заштиту картографских ауторских права.

Привредни субјекти, носиоци ауторских права, су активно легитимисани да покрећу спорове ради заштите ауторских права.

Очекује се да ће се привредна и судска пракса код заштите картографских ауторских права формирати а да ће надлежни органи надзора показати већу ефикасност.